

Родитељски стилови у васпитању и њихов утицај на развој адолесцената

Тајну васпитања открио је онај ко је успео да помири две основне супротности: подстицати и обуздавати слободу детета.

До пре само нешто мање од једног века људи нису ни размишљали о типовима васпитања или родитељства. Од најраније историје деца су се васпитавала и одгајала по принципу примера, односно пратила су одрасле имитирала их и идентификовала се са њима. Помније истраживање утицаја начина васпитања на децу и младе релативно је скоро спроведено.

Начин одгајања (васпитни стил) родитеља је њихова процена којим поступцима ће најбоље васпитавати своје дете, а да не наруше емоционални однос са њим. Васпитни стил родитеља усмерава базично осећање прихватања детета и љубави, или одбацивања и условне љубави.

Понашање, став и поступање родитеља у васпитавању има велики утицај на адолесцената, његов појам о себи, самоуважавање, осећања, социјалне вештине и односе, успех у школи. Стечена понашања и навике у детињству и адолесценцији тешко се мењају у зрелом добу.

Адолесценти који се понашају просоцијално имају подршку у породици, родитељи су укључени у њихов живот (знају где им је дете и шта ради), разговорају са њима и образлажу им разлоге за своје захтеве и очекивања. Такође, родитељска доследност, укљученост (не презаштићивање) и чврстина (не ригидност) појачава самоуважавање и самопоуздање адолесцента.

Сукоб између родитеља и адолесцента може бити деструктиван по његов развој. Ако је у озбиљним сукобима са оба родитеља, његово здравствено стање може бити угрожено, може имати осећај безнадежности, ниско самоуважавање, незадовољство животом, чак и психијатријско обољевање. Међутим, породична средина неће бити тако негативна ако бар један од родитеља може успешно да реши сукобе са дететом.

Истраживања говоре да на понашање родитеља и родитељски стил у васпитању утичу и понашање и особине детета као и спољашњи фактори (неспавање, нерсположење, стрес или губитак посла).

На основу информација о начину на који се родитељи односе према својој деци и како се то одражава на њихов развој подељене су основне четири групе начина одгајања – ауторитативни, ауторитарни, попустивљи и занемарујући.

	Ауторитативни	Ауторитарни	Попустљиви	Занемарујући
Основне одлике	позитивна комбинација ауторитета, емотивне привржености и договора висока обострана комуникација	инсистирају на моћи, тежња да се дете покорава вољи родитеља однос надређеног и подређеног	спремни на опраштање првенствено задовољити дететову потребу каква год она била	незаинтересовани равнодушни, не укључени, немарни
Контрола Емоције	висока контрола али и топлина у показивању емоција и подстицање да деца показују осећања	висока контрола над децом, без топлине у показивању емоција	ниска контрола и топлина у показивању емоција	ниска контрола и без топлине у показивању емоција (емоционална суздржаност родитеља)
Захтеви	заинтересованост за дете, жеља да му се помогне постављање здравих захтева уз подршку и помоћ када је неопходна	висока очекивања, захтевни, уз врло мало подршке, ретке похвале и врло честе покуде	заинтересованост за дете уз мала очекивања и захтеве и делимичну укљученост у дететове активности	мали захтеви и незаинтересованост за дете и његове активности, за то шта ради, куда иде, шта жели, мисли, осећа
Посвећеност	поштовање личности детета и његових одлука; отвореност и спонтаност у разговору, поверење у дете, подстицање знатижеље, креативности и позитивних активности	сталне провере и контроле праћене неповерењем у дете и његове одлуке и омаловажавање онога што чини	могу бити савесни и посвећени детету, али и да све дозвољавају, без ограничења, забрана и правила	посвећеност себи, немају времена за дете

Границе	надзор од стране родитеља, постављање здравих и јасних граница; независност у оквиру граница које одговарају његовом узрасту а које су родитељи одредили; контрола над дечијим понашањем које није добро, али и разумевање, стрпљење и проналажење правог начина и решења за проблем	постављање граница и правила уз кажњавање и примену грубих и драстичних казни и за мање прекршаје	постављене границе су толико благе да их дете уопште не препознаје и често не поштује, а родитељи су врло попустљиви и избегавају спречавање непожељних видова понашања	границе су врло оскудне и обично неконтролисани
Каква су деца?	имају више самопоуздања и самоуважавања, независнији су али се и више слажу са захтевима родитеља; лакше се суочавају са проблемима и не стиде се да покажу своја осећања и размишљања (не устежу се да поставе питање или искажу мишљење, приме критику или објашњење и усвоје је на прави начин), више су алтруистична, имају бољи успех у школи	имају ниже самоуважавање, најчешће су несигурна и повучена али могу бити и агресивна и са мањом самоконтролом; мање социјално вешта због чега нису најуспешнија у решавању проблема, зависе од одобрења ауторитета, траже потврду да су нешто чинили како треба; имају ниже школско постигнуће	не умеју да контролишу емоције, бурно реагују када није по њиховом (понекад се јавља чак и агресивност као одговор на незадовољене потребе у датом моменту), незрели, несигурни, имају лошији школски успех	најчешће импулсивна, немирна и непослушна, имају ниско самопоштовање, више су антисоцијална и склона делинквентном понашању (испод непослушности крије се несигурно дете, ниске самоконтроле и жељно пажње)

Остали типови родитељства

Памук родитељство

Врло је јасно да живимо у времену у којем је практично све постало опасно, од саобраћаја и опасних људи до ваздуха који дишемо и хране коју једемо. Све је опасно у буквалном смилу те речи. У великој мери сваки савремени родитељ има примесе овог страха у свом начину васпитања. Отуда и потреба да се дете заштити и више него што је за њих добро.

Ипак, презаштићавање деце и изолација од свих непогода које могу да му се догоде у спољном свету спречава њихов слободан развој, слободу да истражују, погреше, исправе се и науче како да боље доносе одлуке. Дете које је одгајано под будним оком родитеља постаће несигурно, уплашено и неспособно да одлучи само за себе а када се осамостали све би да проба, брзо одлучује, греша али не учи на грешкама. Зато је важно исконтролисати своју потребу да помогнете, контролишете и спречите, јер се живот дешава изван ваших утицаја.

Хеликоптер родитељство

Базира се, такође, на презаштићавању деце. Овом типу припадају родитељи који имају контролу над сваким аспектом дететовог живота да би спречили њихове повреде, разочарења и друге стресне емоције. Међутим и туга и бес и разочарење су емоције које свако треба да осети, научи да контролише и разуме. Неразумевање оваквих емоција води и у озбиљнија стања попут анксиозности, депресије или проблема са агресивношћу.

Ако дете не научи да осећа, разуме и превазиђе стресне емоције тешко ће се прилагодити свету који га окружује. Свака грешка или неповољна ситуација одлична је лекција за дете и будућу одраслу особу. Ако родитељ одузме детету прилику да их проживи, осети и разуме, дете бива ускраћено за суштинске вештине живљења.

Адаптивно родитељство

У питању је стил васпитања које препознаје дете као индивидуу која расте, развија се и мења због чега је неопходно пратити и мењати границе, и захтеве који се постављају деци. Такође је неопходно пружати пажњу, учити о емоцијама и задовољити њихове потребе. Адаптивно васпитање има за циљ да се дете развија у свим правцима сходно узрасту у којем се тренутно налази. Постављају му се јасне границе које га уче нормама понашања али које су њему схватљиве.

Деца чији родитељи прате овај стил одгајања често имају тенденције ка темељнијем учењу и схватању, креативни су и воле да истражују. Самосталност је још једна добра особина коју деца рано науче и користе, и знају да се изборе са емоцијама које проживљавају уколико погреше или доживе неуспех.

Природно (натурал) родитељство

За овај тип родитељства карактеристично је да се све ради онда када дете то може. Свака развојна прекратница се препушта природном току ствари (нпр. уколико беба треба да научи да седи око шестог месеца живота, у натурал родитељству се прихвата да то буде и након навршене године). Дакле, без обзира на неке записане норме, родитељ оставља развојне прекратнице да се одвијају по дететовом индивидуалном темпу. Акцент је на природном у сваком смислу и облику те речи (деца бивају школована код куће у земљама где је то могуће, родитељи се одлучују за природно лечење без фармацеутских лекова, природне начине кретања и вежбања на отвореном, еколошке замене за одећу, пелене и кућне потрештине).

Природно родитељство има здрав емоционални приступ, поставља границе и задатке деци, она су обично врло отворена, склона истраживању и креативности. Међутим често остану ускраћена за социјалне односе и везе у друштву, буду изван корака са савременим достигнућима и у каснијем животу се теже прилагођавају на промене.

Активно родитељство

У овом стилу васпитања границе се не постављају тек да би их поштовали, већ да деца поштујући та правила стекну здраве и добре навике. Оба родитеља се старјуа о детету, подстичу његов физички и емоционални развој, постављају циљеве уз које ће дете стећи добре животне навике, прате његове промене и васпитање прилагођавају синтези добрих страна различитих стилова родитељства.

То значи да границе постоје, али и разумевање и прилагођавање. Постоји здрав развој свих емоција, такође и захтеви и задаци који се постављају деци имају циљ стицање здравих односа према животу, окружењу, друштву.

Постоје и програми који се баве преношењем знања о активном родитељству и обуком родитеља да што боље прате овакав тип васпитања. Популарни су у Америци, али полако се шире и на наше европске крајеве.

Педагошко-психолошка служба

